

РЕЖИМЪТ НА „ЧЕРНИТЕ ПОЛКОВНИЦИ“ В ГЪРЦИЯ: ОТРАЖЕНИЕ ВЪВ ВЕСТНИК „РАБОТНИЧЕСКО ДЕЛО“ В КОНТЕКСТА НА БЪЛГАРО - ГРЪЦКИТЕ ОТНОШЕНИЯ (1967 - 1974)

Калояна Върбанова

На 21 април 1967 г. чрез държавен преврат в Гърция се установява т.нар. „режим на черните полковници“. Този режим въплъщава един особен тип национализъм, чиято основна характеристика е антикомунизмът. Това предопределя сложността, която ще настъпи в българо-гръцките отношения през периода. Този интересен процес може да бъде проследен на страниците на вестник „Работническо дело“, който като орган на ЦК на БКП, демонстрира нагледно официалната политика на управляващите в България към събитията в Гърция.

Главните фигури, стоящи зад преврата от 21 април 1967г. , са генерал Стилианос Патакос и полковниците Георгиос Пападопулос и Николаос Макарезос, които установяват дясна военна диктатура в Гърция през следващите седем години. Срещу предполагаемата заплаха от комунизма, управляващите противопоставят ценностите на елино–християнската цивилизация. Те използват национализма и религията,

очаквайки, че ударението върху тези ценности, ще засили подкрепата за режима сред традиционно мислещите гърци.¹

Първите новини за преврата в Гърция са отразени на страниците на вестника почти веднага – на 22 април. Още в първата статия², посветена на режима на „черните полковници“ около разясненията за хода на преврата се загатва за американската роля в него. В последствие от 22 април до 10 юни всеки един брой на вестника посвещава статии за случващото се в нашата съседка.³ Повечето от тях имат по-скоро съобщителен характер, позовавайки се на данни от чуждестранни информационни агенции и печатни издания. Интересни и особено характерни са статиите, които директно отразяват позицията на управляващите и на българската общественост. Такава виждаме в бр. 118 от 28 април 1967 г., която носи заглавието „Нашата общественост е разтревожена“.⁴ В нея превратът е осъден като „военнофашистки“, и „насочен срещу демократичните партии и прогресивните сили“. Освен това е характеризирани като „потенциална опасност за мира и добросъседските отношения“. Подобни осъдителни статии се срещат редовно на страниците на вестника през 1967 г. и напомнят официалната линия, която България следва в своята политика към Гърция.⁵ Доста внимание се обръща и на международната реакция на преврата.⁶ Показателна за акцента, който се поставя върху тази реакция, е статията „Международна изолация“ от брой 127 на 7 май 1967 г. В нея за пореден път се загатва за американската следа в събитията: *„Обща е констатацията, че новият гръцки режим се намира в международна изолация, която превратаджиите и техните приятели в САЩ се стремят постепенно да преодолеят.“* От 21 април до края на 1967г., от 255 броя на вестника, в 132 са поместени статии и съобщения, свързани с режима на полковниците – т.е. това е от редовно присъстващите теми на международните страници на ежедневника.

Следващите три години от управлението на полковниците – 1968 г., 1969 г. и 1970 г. не са изпълнени с толкова много динамика, колкото първата и по тази причина

¹ Anastasakis, Othon Evangelos. *Authoritarianism in 20th century Greece: Ideology and education under the dictatorships of 1936 and 1967*. PhD thesis, London School of Economics and Political Science (United Kingdom), (1992), pp. 183- 184

² Армията взела в свои ръце властта в Гърция. – Раб. дело, № 112, 22 апр.1967.

³ Положението в Гърция. – Раб. дело, № 115, 25 апр. 1967; Политическата обстановка в Гърция. – Раб. дело, № 119, 29 апр. 1967; Събитията в Гърция. – Раб. дело, № 126, 6 май 1967.

⁴ Нашата общественост е разтревожена. – Раб. дело, № 118, 28 апр. 1967.

⁵ Българската младеж следи с голяма загриженост събитията в Гърция. – Раб. дело, № 118, 28 апр. 1967; Българската общественост настоява да спре терорът. – Раб. дело, № 120, 30 апр.1967; Освободете гръцките журналисти! – Раб. дело, № 131, 10 май 1967.

⁶ Протести на световната общественост – Раб. дело, № 116, 26 апр.1967.

статии и съобщенията за режима във в-к „Работническо дело“ са значително по-малко. Доколкото има такива, до голяма степен те поставят акцента върху вътрешната съпротива срещу военната хунта в Гърция. През 1968 г. често се срещат заглавия от типа: „Гръцките студенти се борят“⁷, „Гръцката съпротива“⁸ и официални декларации на ЦК на Гръцката комунистическа партия.⁹ Всички те имат сходен характер – осъждане на режима и изтъкване на неговия недемократичен и диктаторски характер.

Що се отнася до българо-гръцките отношения на 4 септември 1968 г. се състои среща в Атина между българския посланик Минчев и гръцкия външен министър Пипинелис.¹⁰ На тази среща Пипинелис държи остър тон по въпроса за намесата на България в Чехословакия, но същевременно уверява българския посланик, че политиката на Гърция спрямо България не се е променила и режимът ще продължи да работи за задълбочаване на връзките със северната си съседка. Официалната линия, която Москва налага на своите сателити е да не се поддържа контакт с военното управление в Гърция и режимът да тъне в изолация. Това би могло да обясни липсата на информация за тази среща във в-к „Работническо дело“.

През 1969 г. и 1970 г. вестникът спира основно своето внимание върху процесите срещу „прогресивни“ дейци и загрижеността на българската общественост за тях. Всяка втора статия, свързана с Гърция носи заглавието „Присъди в Гърция“, „Арести в Гърция“ и др.¹¹ В една подобна статия – „Масови репресии в Гърция“ от 29 май 1969 г. виждаме много ясно продължаващото негативно отношение на авторите към режима в нашата съседка. Показателен е следният цитат: *„В стемежа си да оправдае съдебните процеси режимът измъкна от архивите на „студената война“ и изтърганата версия за тъй наречената опасност от север.“* Военният режим често прибегва до използването на „опасността от север“, визирайки социалистическия строй в съседните държави. Тази неясна опасност крепи авторитарното управление и оправдава намесата на военните във властта и във всички аспекти от обществения живот.¹²

⁷ Гръцките студенти се борят. – Раб. дело, № 50, 19 февр. 1968.

⁸ Гръцката съпротива. – Раб. дело, № 234, 20 авг. 1969.

⁹ Съобщение на Политбюро на ЦК на Гръцката компартия. – Раб. Дело, № 55, 24 февр. 1968; Декларация на Политбюро на ЦК на Гръцката компартия. – Раб. Дело, № 269, 25 септ. 1968.

¹⁰ Костадинова, Тонка. Българо- гръцки отношения по време на управлението на военната хунта (1967 – 1974). История, година XXI, книжка 1, 2013. 49с.

¹¹ Солидарност с гръцките патриоти – Раб. дело, № 112, 23 апр. 1969; Процеси срещу прогресивни дейци – Раб. дело, № 122, 12 май 1969; Масови репресии в Гърция – Раб. дело, № 149, 29 май 1969; Арести в Гърция – Раб. дело, № 243, 31 авг. 1969

¹² Othon Evangelos Anastasakis, Op. cit., pp. 179- 18

В пълен контраст – от края на 1969 г. и началото на 1970 г. гръцки официални лица многократно декларират желание за подобряване и разширяване на отношенията на Гърция със социалистическите страни, и най-вече с България. В тази обстановка България започва да променя позициите си от пълно замразяване на политическите контакти с Гърция към развитие на двустранните отношения на междуправителствено ниво.¹³ Показателна за това е срещата на българския външен министър Иван Башев с гръцкия му колега Пипинелис в началото на май 1970 г. Тя е отразена във вестника със заглавието „Разговори в Атина“ в броя от 10 май – и за нея пише, че двамата министри *„са констатирали, че различието в политическите и социални системи не трябва да пречат на отношенията на добросъседство между България и Гърция“*.¹⁴ На практика разговорите на тази среща дават тласък на развитието на отношенията между двете страни и водят до подписването на редица важни междудържавни документи по-късно през 1973 г. Тогава при официално посещение на новия външен министър Петър Младенов в Гърция се подписват *„Декларация за принципите на добросъседство, разбирателство и сътрудничество“*, културна спогодба и споразумение за откриване на българско генерално консулство в Солун и гръцко консулство в Пловдив.¹⁵

1971 г. започва с една любопитна статия от 18 февруари, която носи заглавието *„Има ли промяна в Гърция?“*. В нея авторът Алеко Големанов подлага на анализ събитията в Гърция и доколко обещанията за постепенно връщане към демократичните принципи на управление се изпълняват. Изводът на автора е следният: *„Режимът се стреми всеощност към създаването на нови, верни нему политически сили. А за това е необходимо време и съответна политическа обстановка.“*¹⁶ Самият факт, че на страниците на „Работническо дело“ се подлага на анализ този антикомунистически режим в отсъствие на крайно негативните оценки от 1967г., говори за настъпилата на ниво външна политика промяна в тона между двете държави.

През лятото на 1971 г. вестникът отразява официалното посещение в България на гръцкия външен министър Паламас и разговорите му с нашия външен министър – Иван Башев. В няколко последователни броя срещата и нейните резултати са основна

¹³ Костадинова, Т. Българо- гръцки отношения по време на управлението на военната хунта (1967 – 1974). – История, година XXI, книжка 1, 2013, с. 50.

¹⁴ Разговори в Атина. – Раб. дело, № 130, 10 май 1970 г.

¹⁵ Вж. Калинова, Е., И. Баева. Българските преходи 1939-2010. С., 2010, с. 206

¹⁶ Големанов, А. Има ли промяна? – Раб. дело, № 49, 18 февр. 1971.

тема.¹⁷ Интересна е промяната, която настъпва в начина, по който се пишат статиите през 1971 г., а и след това. Вече почти отсъстват характеристики за режима като „военнофашистки“, „репресивен“ и др. Не се говори за диктатурата, а за управлението в Гърция. Не се срещат и обясненията каква заплаха за мира на Балканите е режимът на полковниците, а точно обратното вече се говори за добросъседство, посещения и развитие на икономическите връзки. Пример в това отношение е този откъс от статията „Добросъседски отношения“ в брой 187 от 6 юли с. г. – *„В своите отношения с другите страни от Балканския полуостров, включително и с Кралство Гърция Народна република България се ръководи от разбирането, че независимо от обществения строй и различията, които съществуват между балканските държави, техните интереси им диктуват да подобряват и развиват политическите си, икономическите и културните връзки въз основа на равноправието, взаимното уважение и ненамеса във вътрешните работи, териториалната цялост и интересите на всяка балканска страна...“*¹⁸ Въпросният цитат фигурира в статията като откъс от интервюто, което министърът Иван Башев дава пред гръцки журналисти, част от гръцката делегация по време на посещението на Паламас. В статията са поместени и цитати от чуждестранни медии – като например австрийският вестник *Arbeiterzeitung*, който също отразява срещата.

1972 г. е белязана от нарастващото напрежение в Кипър и може да се каже, че новините, свързани с това доминират на международните страници на вестника.¹⁹ През този период в Гърция се наблюдава опитът за либерализация или „девоенизация“ на военния режим²⁰ – тези вътрешнополитически промени определено не са на фокус в страниците на „Работническо дело“. Вниманието изцяло е насочено към конфликта Атина – Никозия. Нещо ново е, че за първи път през 1972 г. вестникът посвещава статия на националния празник на Гърция – 25 март.²¹ В нея се изтъква важността на сътрудничеството и перспективите пред българо-гръцките отношения – *„Българската общественост е убедена, че двата народа могат да живеят в мир и разбирателство, да си сътрудничат взаимно за общото благо.“* Изтъква се и българското участие в гръцкото освободително движение –

¹⁷ Заместник – министърът на външните работи на Гърция в София. – Раб. дело, №182, 1 юли 1971; Българо – гръцко комюнике. – Раб. дело, № 184, 3 юли 1971

¹⁸ Добросъседски отношения. – Раб. дело, № 187, 6 юли 1971

¹⁹ Положението в Кипър. – Раб.дело, № 45, 14 февр. 1972; Събитията в Кипър. – Раб.дело, № 69, 9 март 1972; Събитията в Кипър – Раб.дело, № 77, 17 март 1972; Кризата Атина – Никозия. – Раб.дело, № 78, 18 март 1972; Положението в Кипър. – Раб.дело, № 93, 2 апр. 1972

²⁰ Данова, Н. Христукудис, А. История на нова Гърция. Абагар, С., 2003, с. 322

²¹ Национален празник на съседна Гърция. – Раб.дело, № 85, 25 март 1972

„Исторически факт е, че в самото въстание са взели участие две хиляди българи–доброволци, които са участвали във всички решителни сражения на гръцките въстанически отреди“. Примерите за близостта между двата народа от миналото са в съзвучие с линията на затопляне на отношенията между двата режима.

В началото, а и през цялата 1973 г. водеща тема са отново събитията в Кипър. Това е тенденция, която ще се запази до края на разглеждания период. Вестникът отразява в няколко поредни броя посещението на външния министър Петър Младенов в Гърция, което води до подписването на важни двустранни споразумения.²² Това са вече споменатите декларация за добросъседство, културна спогодба и споразумението за откриване на консулства в Солун и в Пловдив.

За разлика от 1972г., през 1973г. вестник „Работническо дело“ отделя много внимание на вътрешнополитическите събития и проблеми в страната. Отразени са заговорът срещу режима във военноморския флот и вълненията около референдума за отмяна на монархията в края на юли.²³

Един от най-ключовите моменти през тази година е смазването на студентските вълнения в Атинската политехника на 17 ноември. В няколко поредни броя на вестника се проследя най-детайлно и по часове хода на събитията в Атина²⁴. Именно тук най-добре личи промяната в отношението на в-к „Работническо дело“, а от там и на управляващите в България към режима в нашата съседка. Най-общо казано събитията се представят като безредици, срещу които властта предприема мерки, но с цената на няколко човешки жертви и много арестувани. Това личи още в първата новина за вълненията в брой 322 от 18 ноември – *„В своето обръщение към гръцкия народ, отправено днес по радиото президентът заяви, че е решил да обяви военно положение след вчерашните безредици, за да се възстанови общественият ред“.* А по повод нахлуването в Политехниката в същата статия се казва следното: *„След като барикадиралите се били предупредени да освободят помещенията, войсковите части навлезли в политехниката. По време на стълкновенията, станали през нощта, са убити четирима души.“* В нито една новина по този повод не се говори за

²² Атанасов, А. Добросъседско сътрудничество. – Раб.дело, № 152, 1 юни 1973; Атанасов, А. В интерес на българския и гръцкия народ. – Раб.дело, № 153, 2 юни 1973; Пример за добросъседство. – Раб.дело, № 154, 3 юни 1973; В интерес на мира на Балканите. – Раб.дело, № 154, 3 юни 1973

²³ Разкрит заговор в гръцкия военноморски флот. – Раб.дело, № 145, 25 май 1973; Заговорът в гръцките военноморски сили. – Раб.дело, № 149, 29 май 1973; Референдумът в Гърция. – Раб.дело, № 211, 30 юли 1973

²⁴ Военно положение в Гърция. – Раб.дело, № 322, 18 ноем. 1973; Положението в Гърция. – Раб. дело, № 323, 19 апр. 1973; Обстановката в Гърция. – Раб.дело, № 324, 20 ноем. 1973

репресии, отсъстват драматичните заглавия от 1967 г. и агресията над студентите в Гърция не се използва за пропагандните цели на вестника.

Последвалият преврат на хардлайнерите в редиците на военната хунта от 25 ноември остава основна тема до края на 1973 г. Новините за него не създават впечатление за сериозна промяна във вътрешнополитическия живот в Гърция, а по-скоро го представят като следствие от масовото недоволство, обхванало страната през последните месеци.²⁵

Последната година от управлението на полковниците в Гърция минава изцяло под знака на събитията в Кипър. Сведения за евентуален преврат от страна на военния режим там достигат до българското ръководство още през февруари – март 1974 г., което обяснява защо периодът е лишен от сериозни дипломатически инициативи. Проследявайки статиите във вестника, можем да забележим, че през този период се наблюдава оживление в отношенията между НРБ и Република Кипър.²⁶

Превратът срещу архиепископ Макариос и намесата на военната хунта в Кипър са осъдени от външния министър Петър Младенов. В правителствена декларация от 18 юли България осъжда военната намеса на гръцкия режим срещу законното правителство на Макариос²⁷. Ясната позиция на българското правителство проличава и във вестника – гръцката агресия на острова се анализира в множество статии и се отделя много внимание и на международната реакция²⁸. Показателно за българската позиция по въпроса е *Заявлението на българското правителство*, публикувано по повод разговора между Петър Младенов и посланика на Република Гърция в НРБ – Жан Колиакопулос.²⁹ В него се казва, че „Българското правителство най-остро и решително осъжда действията на гръцките въоръжени сили в Кипър“ и „настоява гръцкото правителство да предприеме незабавни мерки за прекратяване на намесата във вътрешните работи на Република Кипър“. Във всички статии, свързани с гръцката агресия, се усеща твърд тон и ясна позиция в защита на законното правителство на архиепископ Макариос.

²⁵ Военен преврат в Гърция. – Раб. дело, № 330, 26 ноем. 1973; Големанов, А. Събитията, които доведоха до смяната. – Раб. дело, № 332, 28 ноем. 1973; Попълване на гръцкото правителство. – Раб. дело, № 338, 4 дек. 1973

²⁶ Посещение на министъра на външните работи на Република Кипър. – Раб. дело, № 115, 23 апр. 1974; Укрепват българо – кипърските връзки. – Раб. дело, № 116, 26 апр. 1974

²⁷ Костадинова, Т. Цит. съч., с. 62.

²⁸ Въоръжен бунт в Кипър. – Раб. дело, № 197, 16 юли 1974; Декларация на съветското правителство. – Раб. дело, № 199, 18 юли 1974; Дайнов, А. Позицията на Англия. – Раб. дело, № 199, 18 юли 1974

²⁹ Заявление на българското правителство. – Раб. дело, № 200, 19 юли 1974

Турската инвазия в Кипър и падането на режима на „черните полковници“ остава като основна тема на страниците на вестника през лятото на 1974 г.³⁰ Може да се каже, че завръщането на Константинос Караманлис в Гърция и съставянето на ново гражданско правителство е добре посрещнато в България. Освобождаването на политическите затворници и даването на думата и на гръцките комунисти след години репресии е подробно отразено на страниците на в-к „Работническо дело“. Това личи особено в статията „Думата на гръцките комунисти“ от 31 юли 1974 г.³¹ Там се цитират изказванията от пресконференцията на членовете на Политбюро на ЦК на Гръцката комунистическа партия. Новините оставят впечатление за едно добро отношение спрямо новите управници в нашата съседка³², а следващите години ще отбележат разцвет в междууправителствените контакти, икономическото сътрудничество и културните връзки между България и Гърция.³³

Изводите, които може да се направят въз основа на тези наблюдения са, че по отношение на режима на полковниците в Гърция в-к „Работническо дело“ като орган на ЦК на БКП следва стриктно зададената от управляващите линия на представяне и отразяване на новините, идващи от нашата съседка. Първоначално военното управление е посрещнато с крайно негативни оценки, но след настъпилото затопляне в отношенията между двете страни, се забелязва промяната и в представянето на събитията. Що се касае до двустранните връзки в продължение на две години след идването на режима и двете страни прилагат тактика на отлагане на ходове, насочени към развитие на българо-гръцките отношения. Впоследствие през 70-те години надделяват икономическите интереси и стремежът към запазване на добросъседските връзки.

THE GREEK MILITARY JUNTA ON THE PAGES OF THE RABOTNICHESKO DELO NEWSPAPER: ASPECTS OF GREEK – BULGARIAN RELATIONS (1967 – 1974).

³⁰ Събитията в Кипър. – Раб. дело, № 202, 21 юли 1974; Резолюция на Съвета за сигурност за Кипър. – Раб. дело, № 203, 22 юли 1974; Събитията в Кипър. – Раб. дело, № 204, 23 юли 1974; След прекратяването на огъня – Раб. дело, № 205, 24 юли 1974

³¹ Думата на гръцките комунисти – Раб. дело, № 213, 1 авг. 1974

³² Обстановката в Гърция – Раб. дело, № 206, 25 юли 1974; Събитията в Гърция – Раб. дело № 207, 26 юли 1974

³³ Вж. Калинова, Е., И. Баева. Цит. съч., с. 206

On April 21 1967 the anti-communist regime of the "Black Colonels" took over the government in Greece. This fact predetermined the complexity of Greek – Bulgarian relations in the period between 1967 and 1974. This article explores how the newspaper Rabotnichesko Delo, the official newspaper of the Bulgarian Communist Party, portrayed the events in Greece under the regime of the military junta. At first, the junta was depicted with extreme negativism, but soon after the two countries warmed their relations, and the change was obvious in the way the newspaper presented the situation in Greece. Rabotnichesko delo followed the line by the government on how to present and reflect on the events in Greece and its editorial policy is a good example of the meandering Bulgarian politics at the time.